

THỰC TRẠNG SỰ CẢM NHẬN VỀ NHAU TRONG QUÁ TRÌNH TƯƠNG TÁC GIỮA CHA, MẸ VỚI CON Ở TUỔI THIẾU NIÊN

Lê Minh Nguyệt

Trường Đại học Sư phạm Hà Nội.

1. Đặt vấn đề

Sự hình thành và phát triển tâm lý của một cá nhân là kết quả quá trình tương tác giữa cá nhân đó với những người khác trong xã hội. Trong tất cả các mối tương tác giữa con người với con người thì mối tương tác giữa cha mẹ với con là mối tương tác quan trọng nhất, vì đó là tương tác xã hội đầu tiên của đứa trẻ, đặt nền tảng cho các mối tương tác xã hội sau này.

Quá trình tương tác giữa con người với con người chịu sự chi phối của rất nhiều yếu tố khách quan, chủ quan khác nhau, trong đó sự cảm nhận về nhau là yếu tố tâm lý vô cùng quan trọng. Hiệu quả quá trình tương tác phụ thuộc rất nhiều vào yếu tố tâm lý này.

Tương tác giữa cha mẹ với con ở tuổi thiếu niên là vấn đề hết sức phức tạp trong đời sống tâm lý gia đình, có ảnh hưởng to lớn đến sự phát triển nhân cách của các em. Nếu giữa cha mẹ và con có sự cảm nhận về nhau đúng đắn, phù hợp sẽ là điều kiện thuận lợi để giáo dục các em trở thành những người có ích cho xã hội. Ngược lại, nếu sự cảm nhận về nhau không đúng sẽ là trở ngại lớn trong việc nuôi dạy các em.

Vì vậy, đây là vấn đề cần được tìm hiểu, nghiên cứu để có những căn cứ khoa học xác đáng, góp phần vào công tác giáo dục trẻ em.

2. Nội dung nghiên cứu

Trong phạm vi bài viết này, chúng tôi công bố kết quả nghiên cứu của mình về hai nội dung chính:

Thực trạng sự cảm nhận về nhau giữa cha mẹ và con tuổi thiếu niên trong quá trình tương tác.

Hiệu quả quá trình tương tác giữa cha mẹ và con tuổi thiếu niên trong học tập, trong công tác và trong đời sống tâm lý gia đình.

Để tìm hiểu thực trạng về những vấn đề này, chúng tôi đã tiến hành khảo sát trên 288 cặp cha mẹ có con tuổi thiếu niên học ở trường THCS Lý Tự Trọng - Thành phố Thanh Hoá và trường THCS Thượng Cát - Từ Liêm - Hà Nội vào năm học 2006 - 2007. Kết quả nghiên cứu thu được như sau:

2.1. Kết quả nghiên cứu cảm nhận của cha mẹ về con trong quá trình tương tác

Bảng 1: Cảm nhận của cha mẹ về con trong quá trình tương tác

STT	Những cảm nhận của cha mẹ về con	Cảm nhận của cha đối với con		Cảm nhận của mẹ đối với con		Tổng chung	
		SL	%	SL	%	SL	%
1	Vẫn là trẻ con	45	15,62	33	11,46	78	13,54
2	Đã là người lớn	21	4,29	38	13,19	59	10,24
3	Không còn là trẻ con nhưng chưa phải là người lớn	124	43,06	113	39,24	237	41,15
4	Là niềm hạnh phúc, tự hào, niềm vui	59	20,49	52	28,06	111	19,28
5	Là người đồng cảm, chia sẻ	17	5,90	29	10,07	46	7,49
6	Là đứa trẻ không vâng lời, chưa ngoan	7	2,43	13	4,51	20	3,47
7	Là đứa trẻ khó tính, khó gần	10	3,47	8	2,78	18	3,13
8	Là sự bất hạnh, là niềm đau khổ	5	1,74	2	0,70	7	1,22

Từ số liệu ở bảng 1, chúng tôi có một số nhận xét sau:

Cảm nhận của cha mẹ về con tuổi thiếu niên trong quá trình tương tác rất nhiều cung bậc khác nhau tùy thuộc vào từng gia đình cụ thể.

Có sự cảm nhận khác nhau giữa cha và mẹ về con của mình trong quá trình tương tác. Xu thế chung, người mẹ cảm nhận về con của mình tích cực hơn người cha. Chẳng hạn như: có 7,29% người cha nhưng có đến 13,19% người mẹ cho rằng con mình đã thành người lớn. Có 5,9% người cha cảm thấy đồng cảm với con, với người mẹ thì tỷ lệ này là 10,07%. Về cảm nhận tiêu cực,

có một tỉ lệ nhỏ, 1,74% người cha cảm nhận thấy "bất hạnh" khi tương tác với con, tỷ lệ này đối với người mẹ ít hơn nhiều (0,7%)... $P < 0,05$; điều đó chứng tỏ những khác biệt trên đều có ý nghĩa thống kê.

Nói chung đa số các bậc cha mẹ đều có cảm nhận tốt về con của mình trong quá trình tương tác. Các bậc cha mẹ đều nhận thấy con ở tuổi thiếu niên chưa phải là người lớn nhưng cũng không còn là trẻ con nữa. Phỏng vấn sâu một số phụ huynh học sinh, họ đều có cảm nhận chung là nhiều lúc các em tỏ ra rất "người lớn" như khi bố mẹ đi vắng thì lo lắng nhà cửa, chăm sóc em..., nhưng có lúc lại rất "trẻ con" như dành đồ chơi với em, dạn dỗi vô cớ...

Có một số ít cha mẹ cảm nhận về con độ tuổi này hết sức tiêu cực, họ cảm thấy bất lực khi khuyến bảo, dạy dỗ chúng, quá trình tương tác với con luôn xảy ra xung đột, mâu thuẫn...

2.2. Cảm nhận của con ở tuổi thiếu niên về cha, mẹ của mình trong quá trình tương tác

Bảng 2: Cảm nhận của con về cha mẹ trong quá trình tương tác

TT	Những cảm nhận	Cảm nhận của con về cha		Cảm nhận của con về mẹ		Tổng chung	
		SL	%	SL	%	SL	%
1	Là người đã già không phù hợp với tuổi trẻ	14	4,86	8	2,78	22	3,82
2	Là người bạn lớn	21	7,29	27	9,38	48	8,33
3	Là niềm tự hào, niềm vui, hạnh phúc	116	40,28	99	34,38	215	37,33
4	Là người luôn đồng cảm, chia sẻ	17	5,90	39	13,54	56	9,72
5	Là người rất khó tính, nghiêm khắc, khó gần	22	7,64	13	4,51	35	6,08
6	Là thần tượng để học tập và noi theo	89	30,90	98	34,03	187	32,47
7	Là sự bất hạnh, nỗi đau khổ	9	3,13	4	1,38	13	2,25

Qua các số liệu thống kê được ở bảng 2, chúng tôi có một số nhận xét sau:

Cảm nhận của con về cha khác với cảm nhận của con về mẹ. Con cảm nhận về mẹ có chiều hướng tích cực hơn cảm nhận về bố. Ví dụ, có 5,9% học

sinh cảm thấy đồng cảm với cha nhưng có đến 13,54% học sinh cảm thấy đồng cảm với mẹ. Có 7,29% học sinh xem người cha như người bạn lớn, với người mẹ, tỉ lệ này là 9,38%. Tuy nhiên, nhiều em cảm thấy tự hào về cha của mình (40,28%) cao hơn so người mẹ là (34,38%). Trong phỏng vấn sâu, một học sinh nam, đã nói: "Bố em là người rất tâm lý, là người hiểu sâu biết rộng, em ước sau này lớn lên em sẽ được như bố em...".

Có một số người con cảm thấy xa cách, không gần gũi được với cha mẹ, thậm chí cảm thấy bất hạnh, đau khổ khi phải nói chuyện, trao đổi một vấn đề gì đó với cha mẹ mình (với cha 3,13%, với mẹ 1,38%). Có học sinh đã phàn nàn rằng: "Cha mẹ em không hiểu, không thông cảm với em...".

Đại đa số học sinh cảm thấy hạnh phúc, tin tưởng khi tương tác với cha mẹ. Tuy nhiên, một số em cho rằng: "Không nên tiếp xúc nhiều quá", cha mẹ nên để cho các con một khoảng tự do nhất định...

Sự khác biệt trên đều có ý nghĩa thống kê với $P < 0,05$.

2.3. Hiệu quả tương tác giữa cha mẹ với con ở tuổi thiếu niên

2.3.1. Ý kiến của cha, mẹ về hiệu quả tương tác với con tuổi thiếu niên

Bảng 3: Đánh giá của cha, mẹ về hiệu quả tương tác với con

TT	Hiệu quả	Đối với cha		Đối với mẹ		Tổng chung	
		SL	%	SL	%	SL	%
1	Hiểu biết, tương hợp tâm lý hơn	102	35,42	115	39,93	217	37,67
2	Giải tỏa nhiều về mặt tâm lý	42	14,58	35	12,15	77	13,37
3	Quan tâm tương tác với con hơn	87	30,21	81	28,13	168	29,17
4	Thất vọng, mất lòng tin về nhau	11	3,82	15	5,21	26	4,51
5	Không có tác dụng gì	3	1,04	7	2,43	10	1,74
6	Không muốn tương tác với con nữa	9	3,13	4	1,39	13	2,57
7	Mắc các bệnh rối nhiễu tâm lý	15	5,21	19	6,60	34	5,90
8	Kết quả công tác và học tập giảm sút	19	6,59	12	4,17	31	5,38

Từ số liệu thu được ở bảng 3 chứng tỏ rằng:

Trong quá trình tương tác giữa cha mẹ với con ở tuổi thiếu niên tạo ra rất nhiều hiệu quả khác nhau, hiệu quả tích cực cũng có và hiệu quả tiêu cực cũng có. Tuy nhiên, hiệu quả tích cực vẫn chiếm nhiều hơn (37,67% cha, mẹ cảm thấy hiểu biết con hơn, 13,37% thấy giải tỏa được sự căng thẳng tâm lý...).

Trong phỏng vấn sâu, một người cha, đã nói: "Sau mỗi lần trò chuyện tiếp xúc với con tôi cảm thấy cha con hiểu nhau hơn, đồng cảm với nhau hơn...". Một người mẹ tâm sự: "Mặc dù công việc rất căng thẳng, nhưng về đến nhà được gặp con, trò chuyện tâm sự cùng con tôi thấy rất vui vẻ, thoải mái...".

Một số bậc cha mẹ cảm thấy căng thẳng, mệt mỏi sau khi tương tác với con. Có 6,59% người cha và 4,17% người mẹ cảm thấy giảm sút kết quả công tác.

Hiệu quả của quá trình tương tác với con giữa người cha và người mẹ có sự khác nhau, tùy theo từng tiêu chí cụ thể. Ví dụ, có 3,82% người cha cảm thấy thất vọng về con, nhưng có 5,21% người mẹ thất vọng về con. Có 1,13% người cha và 1,39% người mẹ không muốn tương tác với con...

Chúng tôi cho rằng, nhiều bậc cha mẹ kì vọng vào con quá lớn nên hay nảy sinh tâm lý thất vọng về con cái.

Những khác biệt giữa cha và mẹ về hiệu quả quá trình tương tác với con đã được chúng tôi tính giá trị $P < 0,05$ cho thấy chúng đều có nghĩa thống kê.

2.3.2. Ý kiến của con về hiệu quả tương tác với cha, mẹ

Bảng 4: Đánh giá của con về hiệu quả tương tác với cha mẹ

TT	Hiệu quả	Đối với cha		Đối với mẹ		Tổng chung	
		SL	%	SL	%	SL	%
1	Hiểu biết, tương hợp tâm lý hơn	98	34,03	101	35,07	119	34,54
2	Giải tỏa nhiều về mặt tâm lý	38	13,19	34	11,81	72	12,50
3	Cần quan tâm tương tác hơn	75	26,04	84	29,17	159	27,60
4	Thất vọng, mất lòng tin về nhau	17	5,90	21	7,29	38	6,59
5	Không có tác dụng gì	5	1,74	2	0,69	7	1,22
6	Không muốn tương tác với nhau	18	6,25	21	7,29	39	6,78
7	Mắc các bệnh rối nhiễu tâm lý	13	4,51	15	5,21	28	4,86
8	Kết quả công tác và học tập giảm sút	24	8,33	10	3,47	34	5,91

Kết quả nghiên cứu của chúng tôi thấy rằng:

Hiệu quả quá trình tương tác giữa con với cha khác với hiệu quả quá trình tương tác giữa con với mẹ. Mỗi tiêu chí khác nhau sẽ có mức độ hiệu quả tương tác khác nhau. Sự khác nhau này ($P < 0,05$) đều có ý nghĩa thống kê.

Đa số con tuổi thiếu niên đánh giá tích cực hiệu quả tương tác với cha mẹ. Nhiều em tâm sự: "Sau mỗi lần trò chuyện với bố mẹ cháu cảm thấy rất vui, vì bố mẹ đã hiểu mình và mình cũng hiểu bố mẹ hơn...".

Tuy nhiên, vẫn có một số học sinh đánh giá rất tiêu cực về hiệu quả tương tác với cha mẹ. Phỏng vấn sâu, một số học sinh đã nói: "Lúc nào bố mẹ cũng coi cháu như trẻ con, cứ để ý nhắc nhở cháu từng ly, từng tý, nào là mặc ấm vào, nào là học bài đi... mệt hết cả người".

3. Kết luận

Từ kết quả nghiên cứu thực trạng nêu trên, chúng tôi rút ra những kết luận sau:

Sự cảm nhận lẫn nhau giữa cha mẹ với con trong quá trình tương tác là hết sức khác nhau, tùy thuộc vào từng đối tượng, từng gia đình cụ thể.

Sự cảm nhận của cha về con khác với cảm nhận của mẹ. Sự cảm nhận của con về cha cũng khác với cảm nhận về mẹ.

Đa số các bậc cha mẹ và con có cảm nhận tích cực về nhau. Tuy nhiên vẫn còn một tỉ lệ đáng kể cha mẹ và con có sự cảm nhận không tốt về nhau.

Xu hướng người mẹ đánh giá người con tích cực cao hơn so với đánh giá của người cha.

Xu hướng người con có cảm nhận về mẹ tốt hơn so với bố trong quá trình tương tác với nhau.

Hiệu quả tương tác giữa cha với con, giữa mẹ với con và ngược lại, giữa con với cha, mẹ cũng có sự khác nhau trong từng tiêu chí cụ thể...

Tài liệu tham khảo

1. Roos Compbell (2007), *Con trẻ cần gì ở cha mẹ*, NXB Văn hóa Thông tin.
2. Lê Minh Đức (2000), *Nghệ thuật làm cha mẹ*, NXB trẻ.
3. Phạm Hoàng Gia (1983), *Nói chuyện về lứa tuổi thiếu niên*, NXB Kim Đồng.
4. Vũ Dũng (2000), *Tâm lý học xã hội*, NXB Khoa học xã hội.
5. Dương Thị Diệu Hoa cb(2008), *Giáo trình tâm lý học phát triển*, NXB Đại học Sư phạm.